

Posudek diplomové práce

Diplomová práce pana Libora Kutěje se věnuje velmi poutavému a dosud málo probádanému tématu loajality uvnitř bezpečnostních sborů. Autor zřejmě záměrně hovoří nikoli o „bezpečnostních složkách“, jak je obvyklé, ale o „bezpečnostních sborech“, protože to lépe odpovídá základní teoretické intuici diplomové práce, která spojuje dvě dosti odlišné sféry: realitu bezpečnostních služeb, z níž čerpá mnohé empirické poznatky, a teoretickou reflexi v podobě filosofických pozic vybraných autorů z různých období dějin myšlení. Základním předpokladem tohoto propojení osvědčených filosofických teorií a aktuálního praktického tématu je právě předpoklad, že na činnost bezpečnostních, a zejména zpravodajských služeb lze pohlížet prismatem přátelské pospolitosti. Chceme-li tedy porozumět specifickým problémům, které služba v bezpečnostních sborech přináší, pak to učiníme nejlépe s konceptuální oporou v teorii přátelství; vždyť hlavní etická dilemata, s níž se pracovníci služeb setkávají, jsou dilemata loajalit, a vztahují se tudíž k tradičnímu etickému problému povahy přátelského vztahu. Takto nějak bychom mohli parafrázovat hlavní metodické a tematické východisko diplomové práce.

Z obsahového hlediska je jádrem práce otázka etického dilematu, které vzniká mezi loajalitou příslušníka služby ke svým kolegům a službě samé na jedné straně, a loajalitou ke společnosti, jež se rovná poslušnosti zákonům státu, na straně druhé. Klíčem k pochopení motivace a odborných ambic práce je její úplně poslední odstavec, v němž autor uvádí, že cílem je poskytnout etickou orientaci v složitém problému, nikoli nabízet ucelený návod k řešení uvedeného hlavního dilematu (str. 75). To je charakteristické: Práce nevyužívá zpracovaný materiál k tomu, aby vytvořila normativní etiku bezpečnostních sborů, spíše chce probádat všechny možné aspekty komplexní problematiky, a to s oporou v pozicích filosofické etiky. Tímto rozhodnutím autor zjevně zvolil bezpečnou cestu; že tím zůstal potenciál práce poněkud nevyužit, je jasné – více k tomu níže.

Ve své první části se práce věnuje vymezení tématu a rovněž metodologii. Autor zde postupuje velmi uvážlivě vědom si všech úskalí svého podniku. Zvláště lze ocenit volbu nejtím obvyklou a prošlapanou cestou, tedy nejprve představit teorii a pak ji aplikovat (příp. naopak nejprve popsat určitý předmětný problém a pak dodat jeho „etické aspekty“), ale postupovat jaksi integrálně, bez umělého oddělování normativních a deskriptivních prvků.

V kapitole usilující ujasnit hlavní předmět výzkumu etymologicky i obsahově zaradí poněkud byrokratický postup definování hlavních pojmů podle různých základních lexik typu Slovníku cizích slov. Autor možná podlehl dojmu, že by v oblasti pojmosloví humanitních oborů mělo existovat něco jako ISO. Nicméně to, co zde říkám s příznakem kritiky, lze vidět také pozitivně, totiž ve světle autorovy vytrvalé systematickosti. Díky ní dospívá k dosti solidnímu a promyšlenému výsledku (promyšlenost je patrná třeba v závěrečném komentáři k problému whistleblowingu, str. 25), k němuž přispívá rovněž velmi vhodné zapojení teorie Royceovy.

Nejsuverénněji postupuje autor v kapitole třetí, jejímž obsahem jsou reálie tajných služeb. Zde autor zúročuje svoje bohaté zkušenosti, které mu pomáhají vystihnout z komplexní problematiky to podstatné a také to účinně sdělit čtenáři (řekl bych, že tady se projevuje také nemalá pedagogická zkušenost pana kandidáta). Tato část vlastně obsahuje jakousi koncizní teorii tajných služeb a autor si zde připravuje půdu pro nalezení spojitosti s etickou problematikou přátelství.

Ještě předtím je však pozornost obrácena některým případům konfliktů loajalit, které jsou veřejnosti obecně známé. Výsledek této části je poněkud paradoxní – autor bez okolků přiznává (str. 50), že probírané případy vlastně neodpovídají modelu dilematické situace, kterou jeho práce zkoumá. Východisko z tohoto – nakonec vlastně zdánlivého – paradoxu je velmi překvapivé: autor naznačuje, že zmiňované případy nejsou případem

střetu loajalit příslušníků tajných sborů, právě protože o nich víme; v případě, že by šlo o standardní příslušníky služby, by vzhledem k jejich loajalitě vůči vlastní službě k prozrazení nedošlo. To je pak doplněno ještě pasáží dosvědčující tento poznatek z perspektivy vybraného profesionála. Uvedený výsledek se jeví celkově koherentní (a je nepochybně velmi vypointovaný), nicméně zůstává otázka, zda jsme pro tuto pointu potřebovali tak dlouhou kapitolu.

Konečně v páté kapitole se ke slovu dostávají etičtí myslitelé: Libor Kutěj volí jednoho antického (Aristotela) a dva novověké (Maxe Schelera a C. S. Lewise) autory. Kapitola pak předkládá dosti spolehlivou parafrázi jejich pozic. Lze říci, že už jen pro to by obstála jako diplomová práce; výklad prozrazuje pochopení primárních zdrojů i příslušné sekundární literatury a obsahuje i náběh k celkové syntéze, když na závěr kapitoly dochází ještě k shrnutí tezí probíraných autorů, které jsou pro problém loajality relevantní.

Informace v šesté kapitole („Další vybrané souvislosti tématu“) se podle autorova skromného vyjádření „primárně neváží k tématu práce“ (str. 69); přesto vhodně doplňují předchozí části o velmi významné faktory (společenský a individuální kontext), které mohou hrát klíčovou roli v problému loajality.

Práce je psána kultivovaně, odborným stylem a jazykem. Po obsahové stránce lze konstatovat, že práce naplnila to, co si vytkla – zmapovala dané téma s oporou jak v empirii, tak v klasických pozicích a poskytla tak vodítka k vlastní orientaci a případnému rozhodnutí. Máme-li z obsahového hlediska tento výsledek hodnotit, pak lze říci, že je možná až příliš skromný. Už zmíněná volba zůstat stát na úrovni analýzy bez přesahu směrem k pokusu formulovat normativně etická hlediska má za následek, že fakticky zůstávají rozpojené dvě ústřední části celé diplomové práce, což jsou kapitoly třetí a pátá. Z děl klasiků se nepodařilo vytěžit nic, co by mohlo připomínat odpověď nebo přímý orientační bod pro přístup k dilematům tajných služeb. Autoři se sice nechají mluvit (a to, jak již řečeno, dost spolehlivě), ale nedozvíme se, jak by bylo možné z jejich hlediska hodnotit střety loajalit v bezpečnostních sborech.

Přes to všechno považuji diplomovou práci pana Libora Kutěje za velmi zdařilou a rád ji doporučuji k obhajobě. Hodnocení (z mého pohledu mezi *výborně* a *velmi dobře*) může proběhnout v návaznosti na diskusi před komisí. K ní navrhuji mj. následující podněty:

1. Na prvním místě bych požádal, zda by autor mohl alespoň ústně doplnit, jak z hlediska pozice zkoumaných autorů hledět na dilemata tajných služeb. Anticipuje např. Aristotelés střet loajality obci a některému užšímu společenství? Kterému z nich by dal přednost? Nebo jde o špatně položenou otázku a aristotelská loajalita k obci by spíše odpovídala vnitrokomunitní loajalitě příslušníka služby? Jak je to s hodnotovou responzí u Maxe Schelera ve vztahu ke dvěma různým loajalitám? Jaké stupně v *ordo amoris* tyto loajality reprezentují? Co nám blízkost Lewisova pojetí přátelství mezi muži reálné atmosféře v bezpečnostních sborech říká k hodnocení zde vzniklých dilemat? Atd. atd.
2. Prosím o komentář k autorově výroku na str. 24, podle něhož je „velmi trefné“ říci, že: *pokud organizace chce, abyste jednali správně, žádá vaši integritu; pokud po vás chce, abyste udělali něco špatného, vyžaduje vaši loajalitu*. Tento výrok naznačuje, že loajalita se typicky týká nějakého neregulérního jednání. Tak tomu ovšem není – ani v běžném životě, ani v autorově reflexi, alespoň jak jsem jí porozuměl.

Jakub Jinek
V Praze dne 5. 6. 2024